

Książki

Terra Incognita

Monika Pilch[#] \ Opisanie twórczości i dokonań artystów, których sztuka podlega pewnym klasyfikacjom czy określeniom, stanowi wyzwanie. Zwłaszcza, gdy wiadomo, jaki gatunek twórca uprawia najchętniej, w jakim czuje się najlepiej i jak sam nazywa siebie i swoją sztukę. Zazwyczaj trudno o tego typu definicje, szczególnie, gdy dokonania twórcze artystów są dalekie od jednoznacznych określeń, choćby gatunkowych. Wyzwania tego podjął się jednak czeski dramaturg i badacz teatru muzycznego Łukasz Jirička. W wydanej właśnie przez Instytut Teatralny książce *Zdobywcy scen akustycznych. Od radioartu do teatru muzycznego. Goebbels, Neuwirth, Ammer, Oehring* opisuje on dokonania artystów, których twórczość wymyka się jednoznacznym klasyfikacjom, ale oscyluje między radioartem, *Hörspiel*, muzyką współczesną i teatrem muzycznym.

Wszyscy bohaterowie tej książki wywodzą się z obszaru niemieckojęzycznego i są sobie bliscy pokoleniowo (urodzeni w końcu lat pięćdziesiątych lub na początku lat sześćdziesiątych poprzedniego wieku). Wszyscy łączą muzykę z tekstem, dźwięk z obrazem. Ich działania częściej stanowią przedmiot zapisu płytowego niż zostają wystawione na scenie, ale wszyscy oni są przecież, jak określa ich autor, reżyserującymi kompozytorami.

Książka ta nie jest biografią czworga artystów, raczej esejem o ich dokonaniach i twórczości. Nie jest też uporządkowana pod względem chronologicznym ani nie opisuje wszystkich dokonań artystycznych omawianych bohaterów. Jirička uważa ich za najbardziej aktywnych twórców tego gatunku. Odnosi się do poszczególnych prac i za ich pomocą pokazuje przemiany samego gatunku, które następowały wraz z rozwojem technik kompozytorskich.

Na pewno ważnym elementem tej książki są wywiady z jej bohaterami, które autor przeprowadził w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Jirička nie traktuje ich wszystkich z jednakową atencją. Najwięcej miejsca poświęca

dokonom i sposobowi pracy Heinera Goebbelsa. Trudno się zresztą dziwić. Z całą pewnością działania artystyczne i sposób pracy Goebbelsa są Łukaszowi Jiričce najlepiej znane. Autor studiował dramaturgię na Akademii Teatralnej w Pradze; w ramach studiów odbył staż w Instytucie Teatrolologii Stosowanej w Giessen, gdzie uczył się właśnie u Goebbelsa. Najwięcej jest zatem w książce rozmów z tym artystą i najbardziej dokładne są opisy jego przedstawień czy instalacji.

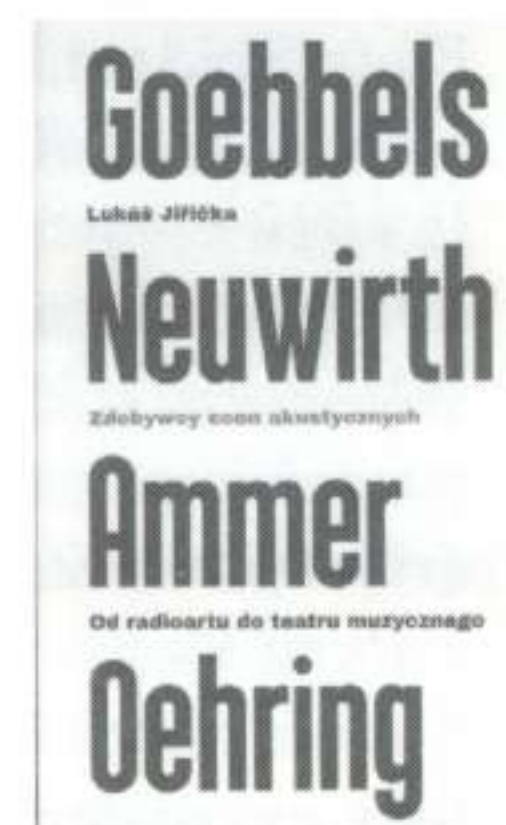
Polskiej publiczności dokonania Goebbelsa są również najbardziej znane; wielokrotnie pokazywał on tutaj swoje instalacje (ostatnio w roku 2016 na festiwalu Instalacje w Nowym Teatrze w Warszawie zaprezentowane zostało jego dzieło *Stifters Dinge*, określane jako kompozycja na pięć fortepianów bez artystów; wówczas także odbyła się promocja książki Goebbelsa *Przeciw Gesamtkunstwerk*). W roku 2016 na festiwalu Era Nowe Horyzonty zaprezentowana została opera *Zagubiona autostrada* Olgi Neuwirth. Dokonań Andreasa Ammera czy Helmuta Oehringa polska publiczność nie miała jeszcze okazji dobrze poznać.

Łukasz Jirička świadomie wybiera twórców z niemieckiego obszaru językowego, wiele jest też w jego książce odniesień do teatru Bertolta Brechta czy dramatów Heinera Müllera. Jirička przygląda się współpracy kompozytorów z twórcami literackimi.

Zwraca uwagę opowieść o współpracy Elfride Jelinek z młodzieutką wówczas Olgą Neuwirth.

To historia nie tylko o przyjaźni, lecz także o tym, jak sam język: gęsty, wyrazisty i rytmiczny może stać się inspiracją do powstania utworu muzycznego.

Czeski autor pochyla się również nad zjawiskami związanymi ze sztuką radiową i kompozycjami na scenę, odwołując się do rodzimych twórców, analizuje sam gatunek sztuki radiowej. W ostatniej części książki, bogatej w wywiady, znajdują się także rozmowy

[S. 340] INSTYTUT TEATRALNY 2018, WARSZAWA

Łukasz Jirička, *Zdobywcy scen akustycznych. Od radioartu do teatru muzycznego. Goebbels, Neuwirth, Ammer, Oehring*

z twórcami nieco starszymi i bardziej doświadczonymi: Jaroslavem Krčkiem (kompozytorem, dyrygentem, kierownikiem zespołu Musica Bohemica, który wspólnie z poetą Zdeňkem Barborką przygotował czterokanałową instalację *Nevěstka Raab*, emitowaną jako instalacja przestrzenna) oraz z niemieckim kompozytorem i profesorem muzyki eksperymentalnej Dieterem Schneblem. Obaj, urodzeni w latach trzydziestych, obserwowali powstawanie form radiowych, eksperymentów związanych

z prezentacją muzyki współczesnej. Łukasz Jirička pokazuje, jak ponad pięćdziesięcioletnia historia radioartu wpłynęła na dzisiejszą percepcję odmiennych widowisk, a także przemiany teatru muzycznego. Bohaterowie Jirički do dojrzałych kompozytorzy, którzy niejednym eksperymentem twórczym mają za sobą. Warto poznać ich drogę, ale i gatunek, który Niemcy pięknie określają jako *Hörspiel*. Wówczas łatwiej się zastanawiać, w którą stronę będzie się rozwijał język sceniczny i jaką rolę odgrywać w nim będzie sama kompozycja.